

سیر مطالعاتی آثار

استاد شهید مرتضی مطهری رحمۃ اللہ علیہ

منتکثر شهید
استاد
مرتضیٰ
مظہر

جامعہ وتاریخ

مقدمہ ای
جہان بینی اسلام

- اهمیت موضوع > نسبت اجتماعیات نسبت به مسائل فردی در آیات قرآن کریم
تأثیر موضوع در فهم مسائل فقهی، اجتماعی، تاریخی، سیاسی و ...

- ماهیت زندگی اجتماعی انسان
 - اضطراری ← عامل: امر بیرونی محدودیت‌زا علیه انسان
 - انتخابی ← عامل: نیروی عقل محاسبه‌گر انسان
 - طبیعی ← عامل: طبیعت درونی انسان در تمایل به خانواده
- ↓
نظر اسلام
- دلیل عقلی: شرط فعلیت بسیاری از استعدادها
- دلیل نقلی: آیات قرآن کریم و روایات

- اثر زندگی اجتماعی > انسجام اندیشه حاکم
تقسیم کار و بهره

- معناشناسی > اصالت: تحقق خارجی و عینیت‌یابی
اعتبار: تابعیت از مفهومی اصیل

□ ماهیت جامعه و آثار آن

ماهیت جامعه: ترکیبی اعتباری (غیر واقعی) از افراد

• نظر اول

آثار

اصالت فرد محض

عدم جبر به خاطر عدم واقعیت اجتماع

عدم تولید سنت اجتماعی

ماهیت جامعه: ترکیبی صناعی (حقیقی ولی نه طبیعی)

• نظر دوم

آثار

اصالت فرد در عین رابطه فیزیکی

عدم جبر به خاطر فقدان رابطه متافیزیکی

عدم تولید سنت اجتماعی مگر سنن ماشینی صرف و محدود

ماهیت جامعه: ترکیبی حقیقی و بالاتر از طبیعی

• نظر سوم

آثار

اصالت اجتماع محض

جبر اجتماعی به خاطر اصالت صرف جامعه

تولید سنن اجتماعی جبر ساز به عنوان تنها سنت ممکن الوجود

ماهیت جامعه: ترکیبی طبیعی و حقیقی از نوع فرهنگی

• نظر چهارم

جمع اصالت فرد و اصالت جامعه

وجود فطرت انسانی

آثار
عدم جبر به خاطر اصالت توأمان فرد و جامعه

فرهنگی و نه مادی بودن
ترکیب جامعه

مستقل از تک تک اجزای جامعه

تولید سنن اجتماعی
وجود استقلال نسبی افراد در عین تأثیر از
روح جمعی

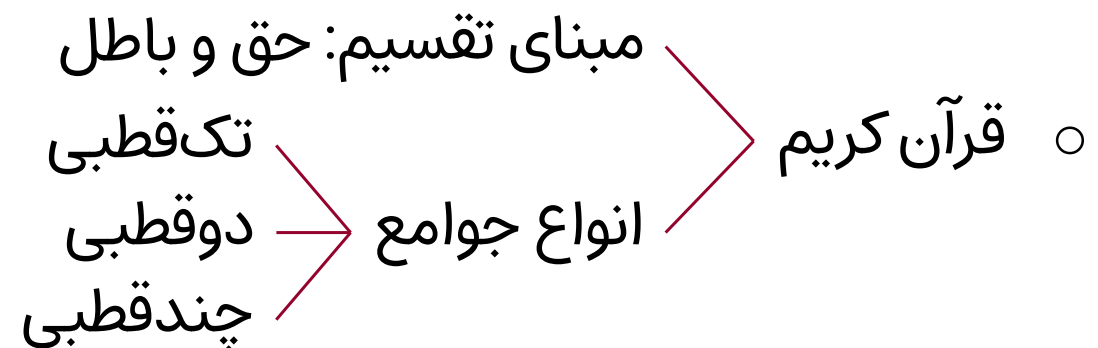
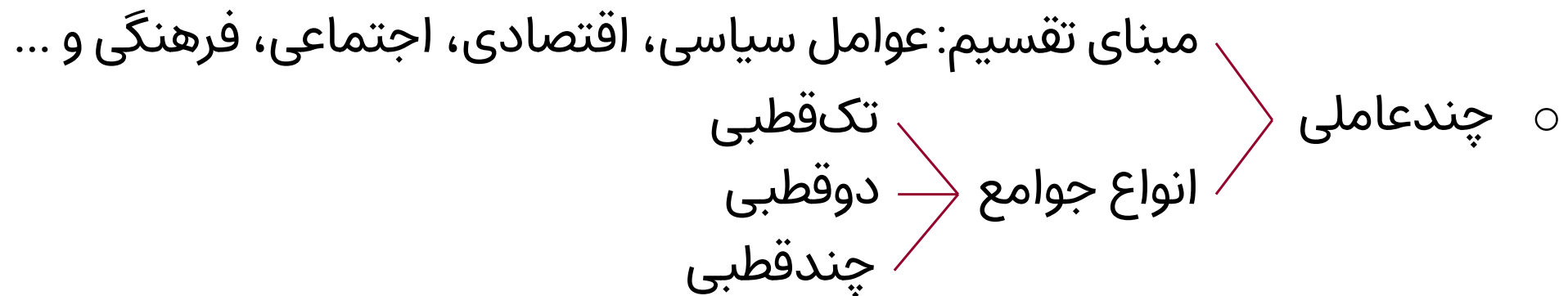
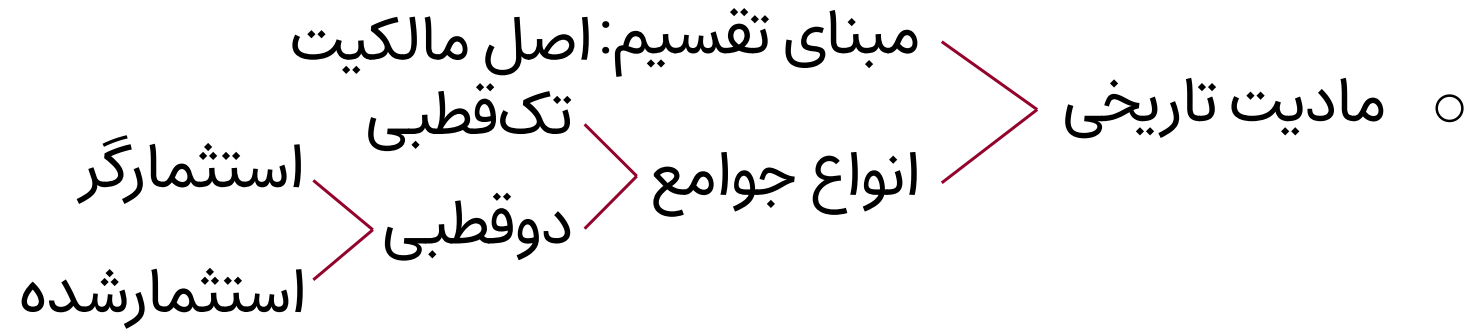
عمل مشترک: فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمُ رَبُّهُم بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا (۱۴ شمس)

مورد تأیید اسلام
سرنوشت مشترک: وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ (۳۴ اعراف)

نامه عمل مشترک: كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا (۲۸ جاثیه)

• ریشه قطب‌بندی‌های اجتماعی

• یگانگی یا چندگانگی ماهیت جوامع

وحدت نوع انسان: فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا (۳۰ روم)

وحدت نوع انسان مبتنی بر فطرت

↓
تأثیر نوعیت در تعیین مسیر روح جمعی

↓
بقاء فطرت با بقاء انسان

↓
روح فردی: تکیه‌گاه روح جمعی

↓
ثبات مبنای روح فردی: ثبات حرکت و هدف جمعی

○ نظر دین: یگانگی

وحدت دین: إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ (۱۹ آل عمران)

○ نظر مخالف ← مبنا: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا (۱۳ حجرات)

عدم توجه به اصالت فرد و توجه صرف به اصالت جامعه

انحصار مذهب به حوزه عقیده و اختصاص شخصیت به ملیت: نفی جهان‌بینی دینی

عدم دلالت آیه بر آفرینش از دو جنس

رابطه نسلی همه انسان‌ها با یک پدر و مادر
دلت آیه > تساوی همه انسان‌ها در جهت آفرینش

استفاده آیه از عبارت "لِتَعَارَفُوا"، نه "لِيتَعَارَفُوا"

تضاد این برداشت با نظریه مهدویت و یگانگی ناشی از آن

